

ღმერთის მოპოვება

როგორ ეძებდა მე-20 საუკუნეში ბერძნული ინტელიგენცია გზას მართლმადიდებლობისაკენ

ათანასე ზოიტაკისი, ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი

XIX საუკუნე ხასიათდება ბერძნების მნიშვნელოვანი ნაწილის განდგომით მართლმადიდებლობისგან. „ცივილიზებული ევროპის“ კულტურის ბრწყინვალეობით მოხიბლულმა ბერძენმა ინტელიგენტებმა სახელმწიფოს კარი უცხოურ ზეგავლენებს გაუღეს. დასავლეთიდან შემოვიდა მატერიალიზმი, თეოსოფია, მარქსიზმი, რაციონალიზმი, სკეპტიციზმი და ნიჰილიზმი. საბერძნეთის ქალაქებში აღმოცენდა მოდა ყველაფერ უცხოურზე, ხოლო სიტყვა „კულტურული“ სინონიმი გახდა „ტექნოლოგიურისა“ და „დასავლურისა“.

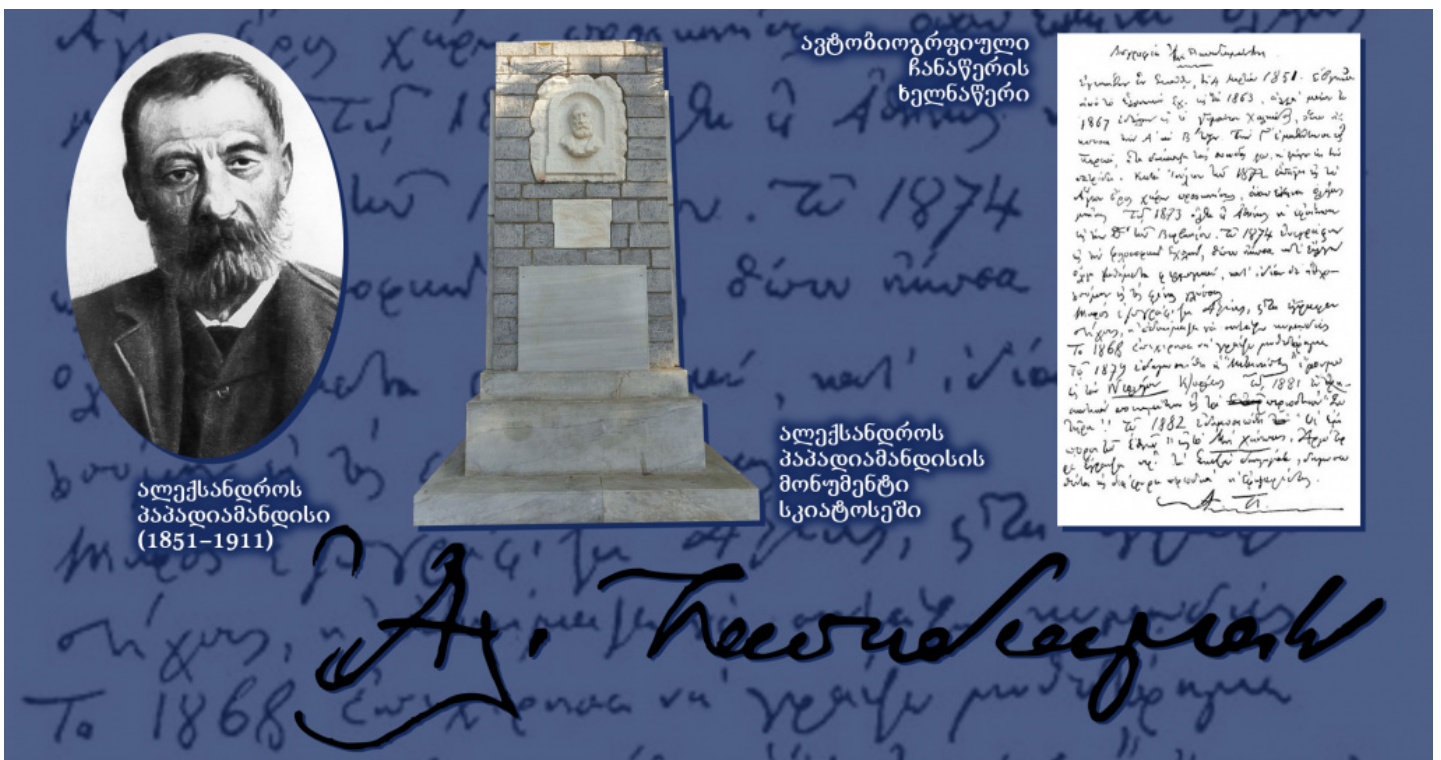
XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ბერძნული ქალაქები ღრმა ზნეობრივ კრიზისს განიცდიდნენ. ერთი მხრივ, ბევრი იყო ღარიბი მშრომელები და ლატაკები, მეორე მხრივ – დიდგვაროვნები და მდიდრები, რომლებსაც უამრავი მოსამსხურე ჰყავდათ და არისტოკრატიულ ცხოვრებას მისდევდნენ. მოდაში შემოვიდა უცხოური ჩვევები და ჩაცმულობა, ხელგაშლილი მიღებები და დროსტარებები. საზოგადოების უმაღლესი ფენა დამცირებით მოიხსენიებდა კონსერვატორულ მართლმადიდებლობას, დასცინოდა ხალხის რელიგიურობას.

აღმოჩნდა რა სახელმწიფოს კოტროლის ქვეშ, ელადის ეკლესიის იერარქია პრაქტიკულად დუმდა.

მონასტრები ძლივს უბრუნდებოდნენ ჩვეულ ყოფას სახლმნიფოს მხრიდან ანტიმონაზვნური კამპანიის შემდეგ. სამრევლოს მოძღვრების უმრავლესობა მატერიალურ პრობლემებში იყო ჩაფლული და სამწყსოზე ზრუნვის დრო ნაკლებად ჰქონდა.

ამ პირობებში მართლმადიდებლობის დასაცავად ერისკაცები აღდგნენ. ბევრმა ინტელიგენტმა იპოვა ღმერთისკენ გზა და თანამემამულენიც თან გაიყოლა.

დღეს ჩვენ ვილაპარაკებთ ბერძნული ხელოვნების სამ გამოჩენილ ნარმომადგენელზე: მწერალზე, არქიტექტორზე და მხატვარზე. დეკრისტიანიზაციის პირობებში მათ აჩვენეს, რომ თანამედროვე საერო კულტურა შეიძლება ეფუძნებოდეს ტრადიციებს და შეიცავდეს და ავლენდეს მართლმადიდებლურ ხასიათს.

ახალი დროის უმსხვილესი ბერძენი პროზაიკოსი. მისმა თხზულებებმა დამსახურებული აღიარება ჰპოვეს სამშობლოში და ითარგმნა ბევრ ევროპულ ენაზეც (მათ შორის, რუსულზე).

პაპადიამანდისი დაიბადა კუნძულ სკიაფოსზე მღვდლის ოჯახში. იგი მოენყო ათენის უნივერსიტეტის ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე, მაგრამ ფინანსურმა სიძნელებმა აიძულა, შეენყვიტა სწავლა და დამოუკიდებლად გამოემუშავებინა საარსებო სახსრები. ასე გამოჩნდა მისი პირველი მოთხრობები, სტატიები და თარგმანები.

პაპადიამანდისი კეთილი და თავმდაბალი ადამიანი იყო. მოხვდა რა დედაქალაქის ცხოვრების მითვის უცხო ატმოსფეროში, მწერალს მწვავე ზბეობრივ-ფსიქოლოგიური კრიზისის გადატანა მოუხდა; მისგან

გამოსავალი მან მართლამადიდებლურ სარწმუნოებაში ჰპოვა. ლოცვებსა და საკუთარ ფიქრებთან განმარტოებული მწერალი „ერში მყოფი მონაზვნის“ ასკეტურ ცხოვრებას ეწეოდა.

იგი წერდა ლექსებსა და საღვთისმსახურო ტექსტებს, მაგრამ სახელი მას მოკლე მოთხრობებმა გაუთქვა. მას ჰქონდა უნიკალური ნიჭი: თითოეულ კერძო შემთხვევაში შეეძლო, მოვლენის გლობალური აზრი დაენახა.

მის მიერ დაწერილი ორასზე მეტი მოთხრობა – ეს არის სკიაფოსის მოსახლეობისა და მისი მრავალრიცხოვანი ეკლესიებისა და მონასტრების მკვიდრთა ზნეობისა და ჩვეულებების ენციკლოპედია, ასევე, საბერძნეთის სხვა რაიონების გლეხებისა და მეთევზეურთა ცხოვრების თავისებური მატრიანე.

დოსტოევსკის მსგავსად (პაპადიამანდისის საყვარელი მწერალი), ისიც ნამდვილ სიყვარულს ავლენდა თითოეული თავისი გმირის მიმართ. ალექსანდროსის მონოდება: გულმონყალე იყავი დამცირებულთა და ჩაგრულთა მიმართ – მისი უმეტესი მოთხრობის მსჭვალავი თემაა.

პაპადიამანდისი, როგორც თავად მწერალს უყვარდა საკუთარ ნაწერებში ამის აღნიშვნა, ჰგავდა „სანყალობელ, გალუმბულ, გათომლ მტრედს“, ხოლო მისი საქმიანობა ხაზგასმულად ანომალური უღმერთო სამყაროსათვის. თავის ჰონორარებს იგი ღატაკებს ურიგებდა, თვითონ კი ძლივს გაჰქონდა თავი. შეიძლება უარი ეთქვა გასამრჯელოზე შემდეგი სიტყვებით: „ამდენი არ დამიმსახურებია“. განსხვავებით დასავლეთით მოხიბლული ბერძენი ინტელიგენტებისგან, პაპადიამანდისი უბრალო ხალხისა და სახალხო ტრადიციებისკენაა მიმართული, რასაც ზიზლით უყურებდნენ რაფინირებული ინტელექტუალები.

პაპადიამანდისი თანუგრძნობს ცოდვილებს – არ უწყობს მათ ზნეობრივ სამსჯავროს. თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ მწერალი იდეალისტი იყო, იგი მკაფიოდ ხედავდა თანამედროვე საზოგადოების პრობლემებს და მათ თავის ნაწარმოებებში ასახავდა: „აქ აშკარად გაღმერთებულია მამონა. ათასჯერ უკეთესი იქნებოდა, აქ რომ ძველი კერპთაყვანისმცემლობა შენარჩუნებულიყო. ახლა კი გაბატონებული რელიგია ბინძური და ცხოველური მატერიალიზმია. ქრისტიანობა მხოლოდ საფარად გამოიყენება“.

პაპადიამანდისის შემოქმედება თვითმყოფადია არა მხოლოდ ბერძნულ, არამედ მსოფლიო ლიტერატურის კონტექსტშიც. მის ნაწარმოებებში ტიპური ბერძნული პროვინციებისათვის დამახასიათებელი ზნის, ყოფისა და ხასიათის გარდა, ასახვა ჰპოვა, აგრეთვე, ქვეყნის ისტორიამ, ხალხურმა ტრადიციებმა და მართლმადიდებლურმა სარწმუნოებამ. პაპადიამანდისის აზრით, სწორედ ყოველივე ეს არის ბერძენი ხალხის სულიერი ძალების უღევი წყარო.

თავისი თაობიდან პაპადიამანდისი პირველი იყო, ვინც მართლმადიდებლობასა და ტრადიციულ სახალხო კულტურას მიმართა, როგორც შთაგონების წყაროს. მისმა მაგალითმა და გამოცდილებამ შესამჩნევი გავლენა იქონია ახალბერძნულ საზოგადოებაზე.

დimitრიოს პიკიონისი (1887-1968)

ფეხით მოსიარულეთა ზონის სამშენებლო სამუშაოები ათენის აკროპოლისის რაიონში

ათენის აკროპოლისის ფეხით მოსიარულეთა ზონის ესკიზი (1954-1958)

დაიბადა პირეაში 1887 წელს. სამშობლოში სამოქალაქო მშენებლობის შესწავლის შემდეგ, სწავლა პარიზსა და მიუნჰენში გააგრძელა.

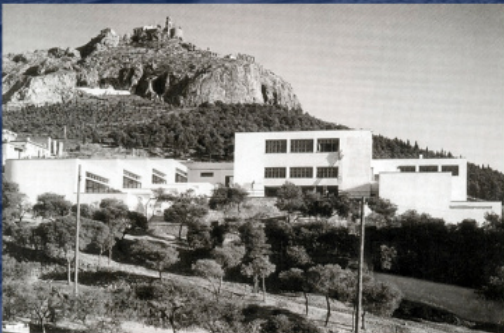
საბერძნეთში დაბრუნებული, ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი გახდა და აქტიურად დაიწყო თავისი არქიტექტურული პროექტების განხორციელება. აშენებდა დაწყებით სკოლებს, საზაფხულო

თეატრებს, საბავშვო მოედნებს.

ვინც ერთხელ მაინც ყოფილა ათენში, აუცილებლად ნახავდა პიკიონისის ნამუშევარს: ათენის აკროპოლისის რაიონის არქეოლოგიურ უბანში ფეხით მოსიარულეთა ზონის შედევერალური გეგმა ოსტატის ერთ-ერთი მთავარი შემოქმედებაა.

თავისი თანამედროვეების უმრავლესობისგან განსხვავებით, არქიტექტურას პიკიონისი ხელობად კი არა, ხელოვნებად თვლიდა. ის თავადაც იყო არა მხოლოდ არქიტექტორი, არამედ ფილოსოფოსიც და მოაზროვნეც, რომელმაც ბერძნულ ხელოვნებას ახალი ესთეტიკური ჰორიზონტები გაუხსნა.

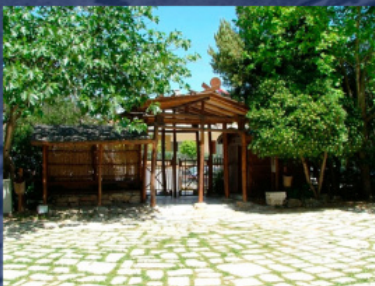
პიკიონისის ხელოვნება თვითმყოფადი და ნოვატორული იყო. იგი შთაგონებას იღებდა ბიზანტიური და ძველბერძნული ხელოვნებიდან, მსოფლიო ხალხების არქიტექტურული სკოლებიდან. თუმცა, ამასთან, გაურბოდა მიმბაძველობას და საკუთარ, უნიკალურ სტილს იცავდა.

დაწყებითი სკოლა პეფკაკიაში, ლიკავიტი, 1932 წ.

მოქანდაკე ფროსო ეფტიმიადის სახლი-სტუდია – მენეგაკი, ათენი, 1949 წ.

საბავშვო მოედან ფილოთეაში – ბერძნული და აღმოსავლური ტრადიციების ურთიერთშეხამება, 1961–1964 წწ.

წმინდა დიმიტრიოს ლუმბარდიარისის ტაძარი ათენში, 1951 წ.

პიკიონისისთვის შთაგონების მთავარ წყაროდ მართლმადიდებლობა იქცა. მიუხედავად იმისა, რომ ოჯახი და სამუშაო დიდ დროს ართმევდა, მთელ თავისუფალ დროს იგი ღმერთს უძღვნიდა. დიდი არქიტექტორი ღამეებს „მშვენიერებათმოყვარეობის“, წმინდა მამების წერილების შესწავლასა და ლოცვებში ატარებდა. „პიკიონისი ახალი იოანე კიბისაღმწერელი იყო, თავმდაბალი განდეგილი და მოაზროვნე, რომელიც სულიერი განათლების საკუთარ მიღწევებს არქიტექტურულ ფორმებში ახორციელებდა“, – წერდა მისი ერთ-ერთი თანამედროვე.

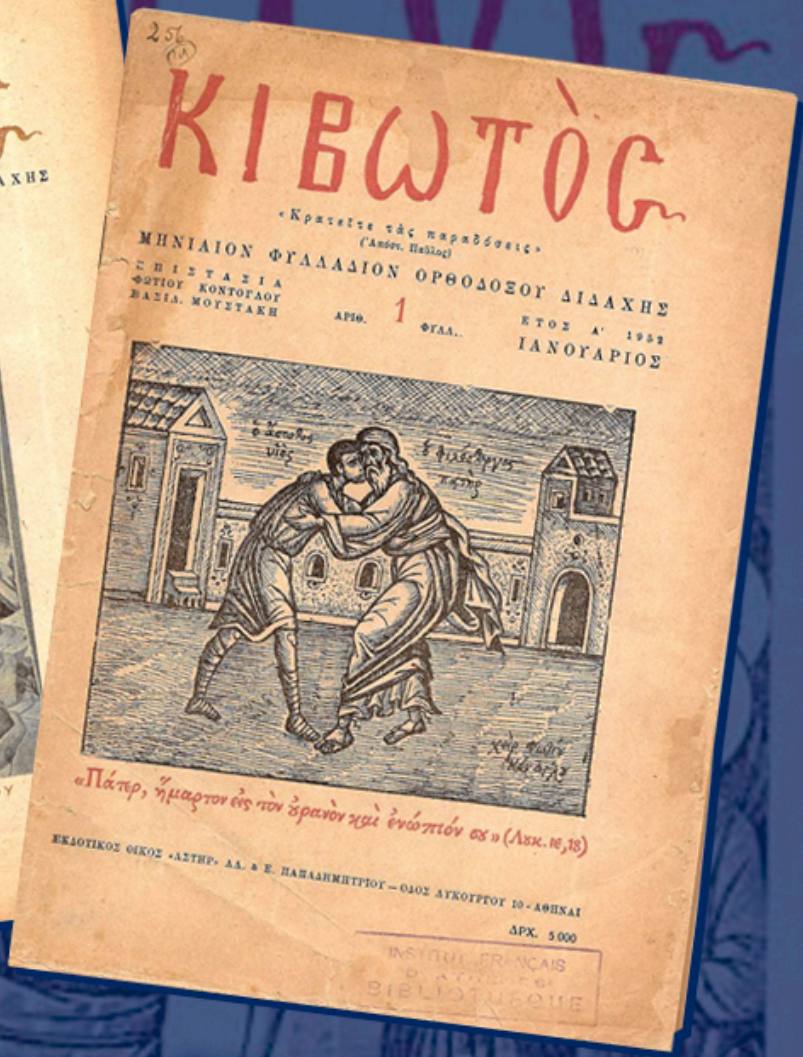
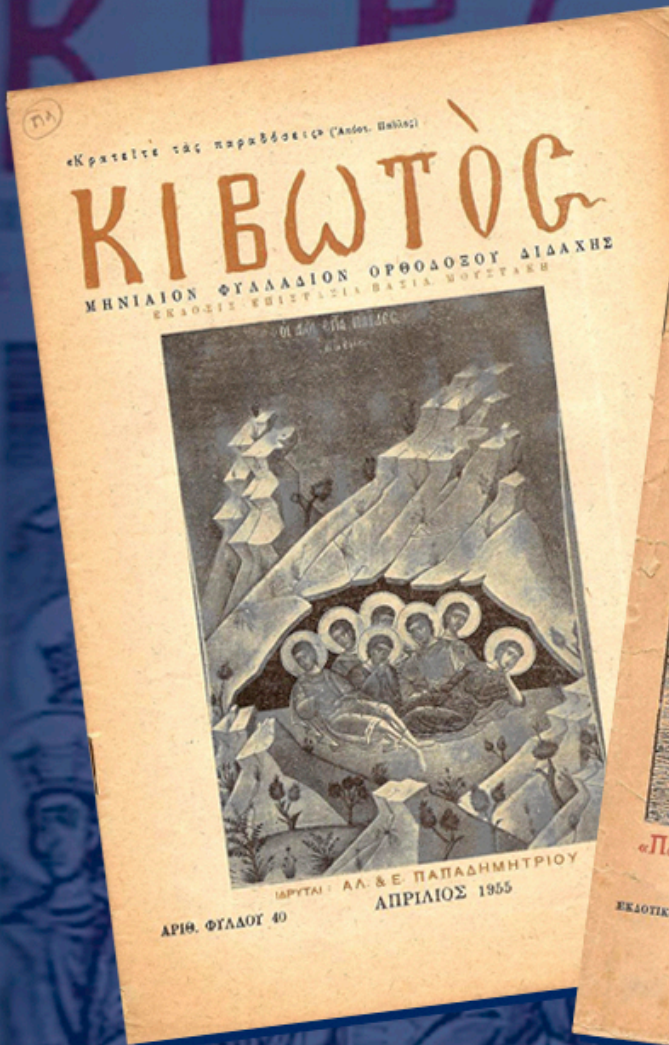
ეთნოგრაფი და გამომცემელი ფოტიოს კონდოგლუ (1895-1965) – უნიკალური ფიგურა, რომელმაც ბერძნული საზოგადოების სხვადასხვა ფენაში მართლმადიდებლური ტრადიციების პატივისცემა დააბრუნა; იყო ლიტერატორი, ხატმწერი, ეთნოგრაფი და გამომცემელი.

წარმოშობით მცირეაზიიდან იყო, ხუთი წელი ევროპაში იცხოვრა და ისწავლა, სადაც ფერწერის უნიკალური ტალანტით გამოიჩინა თავი, გამოაქვეყნა, ასევე თავისი პირველი ლიტერატურული შრომები. 1922 წელს საბერძნეთში დაბრუნდა და ათენში დამკვიდრდა. დედაქალაქის ინტელიგენციაში დასავლური იდეებით საყოველთაო გატაცებამ და სულიერი ინტერესების არქონამ ფოტიოსი გულსგულამდე შეძრა. კოლეგების ისტერიულ ძიებებს მან ქრისტიანული მსოფლმხედველობა დაუპირისპირა. მართლმადიდებლური და ხალხური ტრადიციების დაცვა და გაგრძელება მისი ცხოვრების აზრად იქცა. კონდოგლუ არა მხოლოდ მხატვარი და ლიტერატორი იყო, არამედ პოლემისტიც, მებრძოლიც და მისიონერიც.

კონდოგლუს სახლი ათენში

ახალი დროის ერთ-ერთი ყველაზე გამოჩენილი ხატმწერი – კონდოგლუ ფერნერაში ბიზანტიური ტრადიციის მიმდევარი იყო. მან არათუ დააბრუნა ის მართლმადიდებლურ ტაძრებში, არამედ ამავე ტქნიკას იყენებდა მისგან, თითქოსდა, ისეთ შორსმდგომ ჟანრებშიც, როგორებიცაა – პორტრეტი, პეიზაჟი, ნატუმორტი. მის ფუნჯს ეკუთვნის საბერძნეთის ბევრი მართლმადიდებლური ტაძრის ფრესკები, მოზაიკები, ხატები. იგი რესტავრატორად მუშაობდა ათენის ბიზანტიური ხელოვნების მუზეუმში, ათონის მონასტრებში, კაიროს კოპტურ მუზეუმში.

ყოველთვიური ჟურნალის – «კოვჩეგი» («კიდობანი») გარეკანი

ოსტატის ხელოვნება არ ყოფილა მიმბაძველობითი – ის იყო ბიზანტიური მემკვიდრეობის გადაზრება. კონდოგლუზე ცოტა ხნით ადრე იმავე სტილში დაიწყეს მუშაობა სხვა მხატვრებმაც, რომლებიც ბიზანტიური ნიმუშების წარმოჩენას ცდილობდნენ, რაც მათ ნამუშევრებს სამუზეიმო ექსპონატების იერსახეს აძლევდა. მათგან განსხვავებით, კონდოგლუმ მართლმადიდებლური ხელოვნება ცოცხალი და თანამედროვე გახადა.

არცთუ ნაკლებცნობილია კონდოგლუ როგორც ლიტერატორი. იგი იყენებდა მშობლიურ ენას,

ამდიდრებდა მას ადგილობრივი დიალექტების ელემენტებით. მწერლის ნაწარმოებებს გამოარჩევდა მაღალი მხატვრულობა და ცხოვრების ღრმა ცოდნა. კონდოლუ მგზნებარე მომხრე იყო ხალხური ჩულებებისა და სულიერების შესწავლისა და ყოველმხრივ ხელს უწყობდა ეთნოგრაფიული მემკვიდრეობის აქტივიზაციას. გარდა ამისა, ფოტიოსმა ცხოვრებისეული ლიტერატურის ინტერესი დაუბრუნა თანამემამულეებს და აღადგინა ხელნაწერების მინიატურებით შემკობის ბიზანტიური კულტურა.

კონდოგლუს მნიშვნელოვანი როლი, როგორც ბიზანტიური მემკვიდრეობის პოპულარიზატორისა. 1950 წლიდან იგი გაზეთებში აქვეყნებდა თავის მოთხრობებს მართლმადიდებლური ტრადიციებისა და დღესასწაულების შესახებ. გარდა ამისა, გამოსცემდა ყოველთვიურ ჟურნალს – „კოვჩეგი“, სადაც მკითხველს მართლმადიდებლური ფასეულობების დასაცავად მოუწოდებდა.

ფოტიოს კონდოგლუს მრავალფეროვანმა მოღვაწეობამ კატალიზატორით იმოქმედა ბერძნული საზოგადოების მართლმადიდებლური ტრადიციებისაკენ მოსაქცევად მის ყველა ფორმაში. ფოტიოსის დამსახურებით ტაძრებში დაბრუნდა ტრადიციული მართლმადიდებლური ხატწერა, ხოლო ბიზანტიურმა გალობამ დასავლური პარტეჟი განდევნა.

კონდოგლუმ ბევრი მონაფე აღზარდა, რომლებმაც მისი დანყებული საქმე განაგრძეს, ესენია: მუსიკათმცოდნე ს. კარასი – თავის თანამედროვეებში ბიზანტიური მუსიკის საეკლესიო და საერო ტადიციების შესწავლის ინტერესი გააღვივა; ა. ხაძიმიალი – პირველმა დაიწყო ბერძნული ხალხურ-სახვითი ხელოვნების სეიოზული კვლევა; ა. ორლანდოსი და ა. ზახოსი – ბიზანტიური არქიტექტურის აღორძინებით იყვნენ დაკავებულნი; ხატმწერები და ფერმწერები ს. პაპლუკასი, ს. ვასილიუ, რ. კოპსიდისი, პ. ვამბულისი, ი. ტერზისი, დ. ქსინოპულოსი, ნ. ეგონოპულოსი – გააგრძელეს ბიზანტიური ხელოვნების რეაბილიტაციისა და მართლმადიდებლურ ტაძრებში მისი დაბრუნების საქმე.

სიმონ კარასი
(1905–1999)

ანგელიკა ხაჭიბიძე
(1895–1965)

ანასტასიოს
ორლანდოსი
(1887–1979)

ზახოს
არისტოტელისი
(1871–1939)

ქრისტიანული ეკლესიის ზოგიერთი ასპექტი აქამდე არასაკარისადაა შესწავლილი. კერძოდ, სამღვდელოებისა და სამონაზვნო დასის სულიერ ცხოვრებასთან შედარებით უბრალო ერისკაცთა ცხოვრება ნაკლებადაა ცნობილი. თანამედროვე ეპოქამ მნიშვნელოვნად გააფართოვა ინფორმაციის შეკრებისა და შენახვის შესაძლებლობა. ცხადი გახდა, რომ ხშირად სწორედ ერისკაცები ასრულებდნენ მნიშვნელოვან როლს მართლმადიდებლური კულტურის შენარჩუნებისა და მისი შემდგომი თაობებისათვის გადაცემის საქმეში.